

En bautasten på Bovbjerg, Ellen Damgaard 2009

Ingen over, ingen ved siden af

På et højdedrag nord for Bovbjerg Fyr står en stele af bornholmsk granit. Den er udført efter tegning af kunstmaler Johannes Krog og må være hugget af en meget dygtig stenhugger; han har formået at hugge sådan, at overfladen står i et rødt lag granit, mens baggrunden for teksten står i mørk sten.

Den har følgende indskrift: *C. Berg/Født 18. Decbr. 1829/Død 28. Novbr. 1891/Gaa aldrig paa Akkord med Uretten.* Nederst på stenen står: *Demokratiet paa Bergs Fødeegn satte denne Sten.*

Mindestenen for Chr. Berg blev afsløret den 23. Juli 1902 – og det var ingen tilfældig dato. Det var nemlig ét års dagen for ”Systemskiftet”, den dag hvor parlamentarisme blev indført i Danmark, d.v.s. at en regering skal have flertal bag sig, eller ikke må have et flertal imod sig. Den dag blev grunden lagt til det danske folkestyre. Ved Systemskiftet valgte kongen at udnævne en Venstreregering, den første i landets historie. Det var en fantastisk triumf for Venstre.

Systemskiftet fik en stor begejstring for det politiske nybrud til at brede sig i hele landet. Forfatteren Johannes V. Jensen var én af dem; han skrev i 1907:

”Danmarks Historie, det er Bondestandens Historie. Den har gennem Aarhundreder set haabløs nok ud, og det var først ved Systemskiftet af 1901, at Bondestanden igen har faaet Lejlighed til at udfolde de regerende Evner, den trods Aarhundreders Mangel paa Brug ikke har sat til. I 1901 blev den danske Bondestand i Kraft af sin demokratiske Modenhed og Christian IX’s suveræne Instinkt genindsat i Avtoritet, der fra Oldtiden af var Danmarks Oprindelse som Stat”.

Afsløringen af mindestenen på Bovbjerg var da også en begivenhed, der vakte interesse i hele landet. Illustreret Tidende bragte en helside med omtale af begivenheden og med billede af både stenen og den folkemængde, der var mødt op. Bladets referent skrev således:

”Aarsdagen for Systemskiftet, den 23. Juli fejredes forskellige Steder – højtideligst vel ovre paa Vestkysten, hvor Kultusministeren og Christen Bergs Familie sammen med en Forsamling af 4000 Mennesker havde indfundet sig for at hædre Mindet om den Mand, hvis Livsgærnning betød saa meget for Grundlæggelsen af det nye System. Det er vel heller ikke for tidligt, at den sidste Menneskealders populæreste Politiker, der i levende Live frasagde sig alle offentlige Hædersbevisninger, fik et monumentalt Bevis paa den Agtelse og Kærlighed, et langt arbejdsomt politisk Liv havde erhvervet ham, og intet Sted kunde være mere passende end hans Fødeegn, Fjaltring Sogn, hvor den jyske Højderyg strækker sig ud mod Havet og ender i det vidtskuende Bovbjerg”.

Ligesom datoen var heller ikke stedet tilfældigt valgt. Det var ikke i Chr. Bergs fødesogn, Fjaltring, selvom skribenten i Illustreret Tidende meget passende får placeret Fjaltring på Bovbjerg. Nej, begrundelsen for at sætte stenen på Bovbjerg må have været den indlysende, at dette var det mest markante sted, det mest urokkeligt stædige landskab, man kan opdrive i hele Vestjylland. Her lige nord for Bovbjerg Fyr – i sig selv et lysende symbol på styrke – var der et velegnet højdedrag. Her kunne mindestenen stå højt hævet over havet og det omliggende land, skuende ud over det bondeland, hvorfra de nye politiske kræfter var kommet. Og så var der jo lige den lille drilagtige krølle på historien, at det lige netop var her ”Kongestenen” havde stået fra 1883 til 1899, hvor den blev flyttet ned til Hesthøj, fordi fyrets landbrugsjord blev solgt fra. Det var ikke statens jord længere, det var bøndernes. Og som

kultusminster I.C. Christensen sagde i sin tale: ”Stenen staar paa hans Hjemegn; men den staar paa en Plet, hvor ogsaa mange andre end vestjydske Bønder færdes”.

En myte i det lokale Venstre siger, at placeringen på højdedraget blev valgt for at understrege, at Folketinget stod over kongemagten, på Bovbjerg symboliseret ved de to mindesten. Det harmonerer fint med Venstrepolitikerens Viggo Hørups udtalelse i 1878: ”Folketinget er den højeste Myndighed, der har ingen over sig og ingen ved siden af sig”.

I Lemvig Folkeblad blev afsløringen betegnet som ”C. Bergs Bautasten paa Bovbjerg”, altså med et kerneord fra Danmarks bondeoldtid. Beskrivelsen fyldte syv spalter, heriblandt hele forsiden. Det var virkelig en stor begivenhed i Vestjylland. Først et stemningsbillede fra pladsen: ”Som Pladsen laa der i Forgaars i det lune, men klare Sommergejr under en let skyet Himmel og hegnet med Flag, kan man vanskelig tænke sig et skønnere Sted at holde Fest paa. Til de tre Sider det bakkede, grønne Land, i Nord med Ferring Sø og Harboøre i Baggrunden, i Syd med Bøvling Fjord og Klit. Til den fjerde Side, mod Vest, bag Bovbjergs stejle, sønderrevne Skrænt, det mægtige blaa Vesterhav, kruset af en let vestlig Brise, med Synskredsen randet af Dampere, der støt og rolig styrer mod deres Maal”.

Da festen begyndte, stod der omkring talerstolen en så stor forsamling, som ingen mindedes nogensinde at have set på Bovbjerg, avisens referent – den glødende Venstremand J.M.J. Lilholt – anslog det til 5.000 deltagere. Folk var kommet fra hele Vestjylland, ja fra hele landet, så langt væk som Bornholm, og der var mange rigsdagsmænd og redaktører. Efter velkomsten sang man en sang, som en lokal husmandsfører, Kristian Jensen i Bøvling, havde skrevet på melodien ”Vift stolt på Kodans Bølge”:

*Her er vi stævnet sammen
at fejre Mindefest
for ham, der tændte Flammen
for Folkefrihed bedst,
som vakte op af Dvale
den søvnnetunge Slægt,
saa at i Kongesale
nu Bondens Ord har Vægt.*

*Han fødtes her ved Stranden
og randt af Bonderod,
blev dog som ingen anden
som Folkehøvding god,
der stod med Folkets Kerne
usvigelig i Pagt
og trofast ville værne
dets Ret til sidste Vagt.*

*Paa Kneb og List og Rænker
han aldrig sig forstod,
med aaben Pande kæmped
han stedse, hvor han stod.
I Mod- og Medgangstide
det altid var hans Trøst,
ej ret at kunne svige,
blot følge Hjertets Røst.*

*Derfor saa dybt han pløjed
i Folkehjertets Muld,
derfor hans Sæd sig føjed
til Høst saa kernefuld,
saa Juni-Morgenrøde,
der syntes slukt bag Sol,*

*stod op som fra det døde
igen som Juli-Sol.*

Efter sangen kom dagens hovedtaler, selveste kultusminister J.C. Christensen, d.v.s. minister for kirke- og undervisningsvæsen. Han var den drivende kraft bag det politiske arbejde, der var lykkedes med Systemskiftet i 1901, sammen med Chr. Berg. J.C. Christensen talte om folkehøjskolens betydning for bondens dannelse og fremhævede, at Chr. Berg havde været ”en Læremester for sit Folk”. Berg arbejdede for en mere folkelig kommunalforvaltning, for folkeværn i stedet for et gammeldags militær og for dannelsen af menighedsråd. Det var ikke alt, han nåede, men han lagde grunden.

Lige inden kultusministeren afslørede mindestenen, citerede han et vers, som egentlig var skrevet om kulsvierne i Nordsjælland – den egn, hvor Berg kom til at bo. Verset lød:

*”Han tror, ja hvem kan vel falde paa sligt?
Men saadan er han nu skabt.
Han tror, han har en usvigelig Pligt,
til aldrig at gi’ fortabt”.*

Efter afsløringen talte Chr. Bergs søn, folketingsmand Sigurd Berg. Han fortalte, hvor meget hans far havde elsket havet – han havde sagt: *”Jeg tror ikke, det er rigtig fat med det Menneske, hvis Længsler og Haab Havet ikke har en sælsom, vækkende Indflydelse paa”*. Derfor var denne plads på Bovbjerg herlig. Selv havde Berg aldrig ønsket sig nogen hædersbeviser, mens han levede, men han havde selv set med respekt på mindesten: *”Løftende synes det ham at staa ved en Stormands Minde, rejst af hans Eftertid – stærkt og rankt gør det et Folk, at det ofrer noget for at hædre dem, der var med at føre Tiden frem”*, skrev Berg engang, *”han syntes godt om at rejse fortjente Mennesker synlige Minder, ikke mest for den dødes Skyld, men fordi han mente, at det saa blev mange, for hvem Historien just ikke altid stod levende, til Eftertanke og Vækkelse”*.

Sigurd Berg forklarede også indskriften på mindestenen – Chr. Bergs valgsprog *”Gå aldrig på akkord med uretten”*. Her havde hans far sagt: *”Akkord er det ikke, naar man ud af redelig Overbevisning forhandler sig til Rette paa Lovens Grund – men Akkord er det, naar man giver efter for dem, der vil rane Folkets Ret til at være ledende i sin egen Styrelse, og her lyser kun et Trællefolk efter andre Resultater end sin Ret fuldt ud”*.

Efter endnu nogle taler holdt egnens unge idrætsmænd en boldkamp, og senere samledes man på stranden, hvor redningsvæsenets bestyrer, Konsul Andersen, lod nogle redningsraketter sende ud over havet og forklarede om redningsvæsenets virksomhed.

Klokken fem var der fællesspisning i et telt på festpladsen, men som der står i avisen, så var der ikke plads til alle, der ville med, på trods af at teltet var stort. Her blev der holdt endnu en række korte taler for komitéen bag mindestenens opstilling, for Bergs familie, for ministeriet, for demokratiet og for egnens folketingsmand, Elias Sandbæk fra Nees. Talen for ham blev holdt af den lokale venstreformand, Kr. Touborg Jensen fra Kloster Mølle.

Da solen gik ned, drog alle bort - 4.-5.000 mennesker - til fods og til vogns, hjem eller til nærmeste jernbanestation. Det havde været en smuk og vellykket festdag på Bovbjerg.

En folkehøvdning

Chr. Berg var partiet Venstres ukronede konge, fra han i 1866 blev valgt ind i Rigsrådets Folketing, og til sin død i 1891. Fra 1883 til 1887 var han formand for Folketinget. Hans hjertesag var demokratiet og folkestyret. Han var en stor agitator, der gerne rejste rundt i landet og havde kontakter helt ud i de enkelte sogne. Hans arbejdskraft var mægtig, og han opbyggede gennem årene en helt utrolig viden om hele det politiske liv. Han forberedte sig

minutiøst, men hans store svaghed var, at han ofte veg tilbage for at træffe den endelige beslutning. Sådan lyder vurderingen af ham i Salmonsens Konversationsleksikon fra 1915. I nutiden kender man bedst hans navn fra ”De bergske Blade”. Han oprettede Kolding Folkeblad i 1872, og det fik hurtigt en række aflæggere rundt i landet, blandt andet 1874 med Lemvig Folkeblad. Den nye avis skulle være Venstres eget organ i modsætning til de allerede eksisterende aviser, som var talerør for Højre som for eksempel Lemvig Avis.

I 1896 skrev højskoleforstander Holger Begtrup, Frederiksborg Højskole, en bog om Chr. Berg. Her fortæller han blandt andet om Chr. Bergs baggrund og barndomshjem og forsøger at sætte ham ind i en vestjysk sammenhæng: *”Det rigelige, daglige Brød, erhvervet ved et sundt Arbejde i den frie Luft og under frie Forhold, hvor hver sidder som Herre paa sit eget, giver Legemet et godt Huld og Sjælen et roligt Velvære. ”Den store Nabo” i Vest lægger Stil og Aabenhed i disse Folks Væsen, og den almindelig udbredte Handel, der bringer Bønderne til Markeder og paa lange Reiser, udvikler Kløgten og giver de Træk af smaalig og nøjeseende Beregning, der hos Vestjyden saa ofte forenes med en vis storladen Aabenhed og rundhaandet Gjæstfrihed. Stort og smaat er hos dem sammensat paa en mærkelig Maade. En Mand kan i sin Stue prutte med en Fremmed om én eneste Skilling til det yderste, paa samme Tid som han dækker op for ham med det Bedste, Huset formaaer, og nøder ham til at tage kraftig for sig af Retterne. Han kan være vred og ubehagelig, saa længe Handelen staaer paa, og dog strax efter forekommende og munter mod sin Gjæst, naar den er sluttet. Hvem, der har kjendt Politikeren Bergs daglige Færd, vil lægge Mærke til, at denne eiendommelige Folkekarakter hos ham fremtraadte meget kjendelig i alle sine Hovedtræk. Er det ikke den fri, selyfølende vestjyske Bondenatur, udluftet af Pustet fra det store aabne Hav og oplært i Handelens mangeartede Greb og Vendinger, der i ham har gjort sig gjældende som en vigtig Faktor i Nutidslivet herhjemme? – Utvivlsomt ligger Forklaringen af Bergs Personlighed og hele Betydning netop først og fremmest i hans Oprindelse fra den velstaaende Bondeæt derovre ved Vesterhavet. Hans Blod synes da ogsaa at være helt ublandet vestjysk. – Saa langt Kirkebøger og Familieoptegnelser kan føre os tilbage i Tiden, finder vi hans Frænder paa fædrene og mødrende Side som ansete Bønder i Fjaltring Sogn”.*

Går man ind på Kolding Kommunes hjemmeside i 2009, finder man en side, der hedder: ”Rollemodeller Kolding”. Her er der et fotografi og en lille tekst om Chr. Berg – som rollemodel for nutidens bysbørn i den by, hvor han fik et frugtbart virke inden for skolevæsen og folkeoplysning.

En komité

Ved afsløringen af mindestenen i 1902 holdt kultusminister J.C. Christensen en takketale til den komité, der havde gennemført sagen. Han sagde: *”Det var glædeligt, at den havde faaet sit Arbejde ført saa lykkeligt til Ende. Der er sket et godt Omslag i Lemvigkredsen. Nu har den ogsaa ført an i denne Sag, og forhaabentlig kan det ventes, at der nu, da der er begyndt med dette Minde for Berg, vil komme Fart i dette Arbejde. Det er jo stundom saa, at mange holder sig tilbage, fordi de ikke vil føre an. Hvad der nu kan være Grunden, er der kørt for meget med Stude i denne Sag. Men nu er vi Vestjyder glade ved, at det er blevet til noget her, og vi vil bringe Komiteen vor Tak for dens gode Arbejde. Komiteen leve!”*

Ved afsløringen talte lærer Kallesø, Trans, som formand for komiteen, og P. Stausholm, Ferring, takkede på komitéens vegne for J.C. Christensens tale. Der var altså karakteristisk nok tale om *en komité*, ikke om enkeltpersoner eller offentlige myndigheder. Hvem der ellers stod bag arbejdet med Chr. Bergs mindesten, kan man finde oplysninger om i

den store annonce, som blev bragt flere gange i juli måned både i Venstres egen avis, Lemvig Folkeblad, og i Højreavisen, Lemvig Avis. Her finder man blandt andet J.M. Jespersen Lilholt, den første redaktør af Lemvig Folkeblad, og Kr. Touborg fra Klostermølle, den senere fører for den lokale afdeling af Det radikale Venstre. Komitéen rummede således Lemvigegnens mest fremtrædende Venstremænd.